

'in binnen- en buitenland het geloof versterken dat zij (alleen van de algemene constellatie afhankelijk) naar zelfstandig inzicht koerst [en] naar dat inzicht met name ook mate en duur van haar samenwerking met de Britse bondgenoot bepaalt. Zij zou steviger staan ook tegenover die bondgenoot zowel in de oorlog als bij de vrede . . . (Zij) zou een bedenkelijke tendens tot vereenzelviging met vreemde belangen tegengaan en voedsel toevoegen aan het nationaal gevoel dat het eigene boven alles stelt.'

Natuurlijk moest van Starkenborgh aannemen dat het denkbeeld, de regeringszetel te verplaatsen, opnieuw afgewezen zou worden – in dat geval leek het hem aanbevelenswaardig dat van Kleffens en Welter een bezoek aan Indië zouden brengen; aldus de mondelinge boodschap die Pelt met het memorandum naar Londen meenam.

Op 14 januari las Gerbrandy van Starkenborghs memorandum in de ministerraad voor en deed hij er mededeling van de mondelinge boodschap. De 'oude' oppositie (Albarda, Bolkestein, Gerbrandy, van den Tempel) maakte aanstonds al duidelijk, niets voor verplaatsing van de regeringszetel te voelen, maar er werd afgesproken dat alle ministers een afschrift van het memorandum zouden krijgen en dat de zaak grondig in discussie zou komen. Die discussie nam twee vergaderingen in beslag: 17 en 18 januari, en toen lag niet alleen van Starkenborghs memorandum maar ook een volstrekt negatieve brief van Albarda ter tafel¹ die deze na een gesprek met de koningin geschreven had. 'Indien op dit ogenblik', aldus zijn eerste argument, 'de Nederlandse regering Engeland verliet, zou men overal in de wereld kunnen denken, dat zij de wijk nam voor het invasiegevaar, dat van Duitse zijde dreigt.' 'Nog steeds kan', aldus zijn laatste argument, 'op de veiligheid van Nederlands-Indië niet worden vertrouwd. De positie van het gehele koninkrijk . . . zou vrijwel hopeloos worden, indien Hare Majesteit de Koningin en haar kabinet in Nederlands-Indië in vreemde handen vielen.'

Bij de discussie van de 17de en de 18de kreeg de 'oude' oppositie er één medestander bij: Dijkhoorn, zij het dat deze laatste na een lang betoog waarvan de strekking was dat men er wijs aan zou doen, in Londen te blijven, niet tot een duidelijke uitspraak kwam. Van Kleffens (wiens houding op dit punt, aldus van den Tempel, 'blijk (gaf) van grote onzekerheid en weifeling'²) deed tenslotte een tussenvoorstel: 'dat wèl de regering zich verplaatst, maar twee of drie ministers hier blijven' – het verdween onder tafel. Er werd ook niet gestemd (was dat geschied, dan zou het vermoedelijk

¹ Tekst: a.v., p. 228. ² Van den Tempel: 'Dagboek', p. 35.